

فقه فناوری اطلاعات و ارتباطات

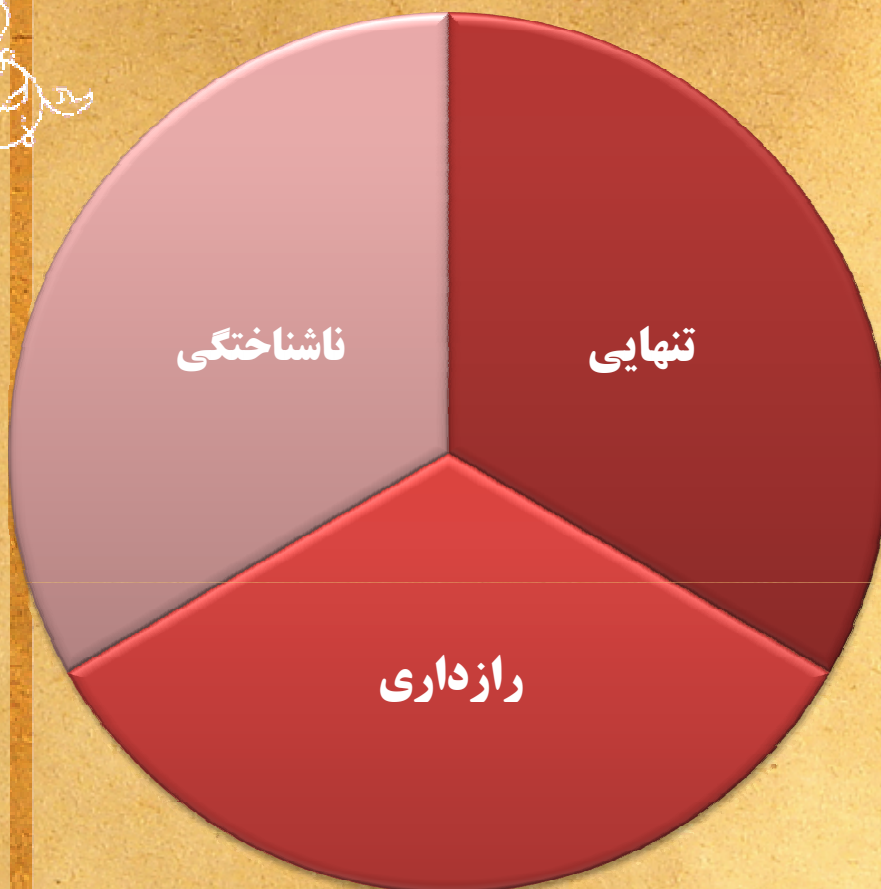
حریم خصوصی

جلسه ششم : تعاریف چند وجهی

۹۲/۸/۲۷

تعطیل از ۹۲/۸/۶

تعاریف چند وجهی حریم خصوصی

در حریم خصوصی کامل
هیچ کس دسترسی جسمانی به او ندارد.
هیچ کس اطلاعاتی در باره خسرو ندارد،
هیچ کس به خسرو توجهی ندارد،

البته حریم خصوصی کامل در هیچ
جامعه‌ای ممکن نیست همان طور که
فقدان کامل حریم خصوصی نیز به همان
اندازه محال است.

این سه عنصر عناصری مستقل و
متمايزند، اما با یکدیگر ارتباط دارند.

در این نظر مفهوم مرکب حریم خصوصی غنی‌تر از هر تعریفی است که
فقط بر یکی از این عناصر سه‌گانه تأکید گردد.
به نظر او این تعریف سه‌وجهی به خوبی با شهوداتی حاکی از این که
حریم خصوصی چه وقت از دست می‌رود، تطابق دارد.

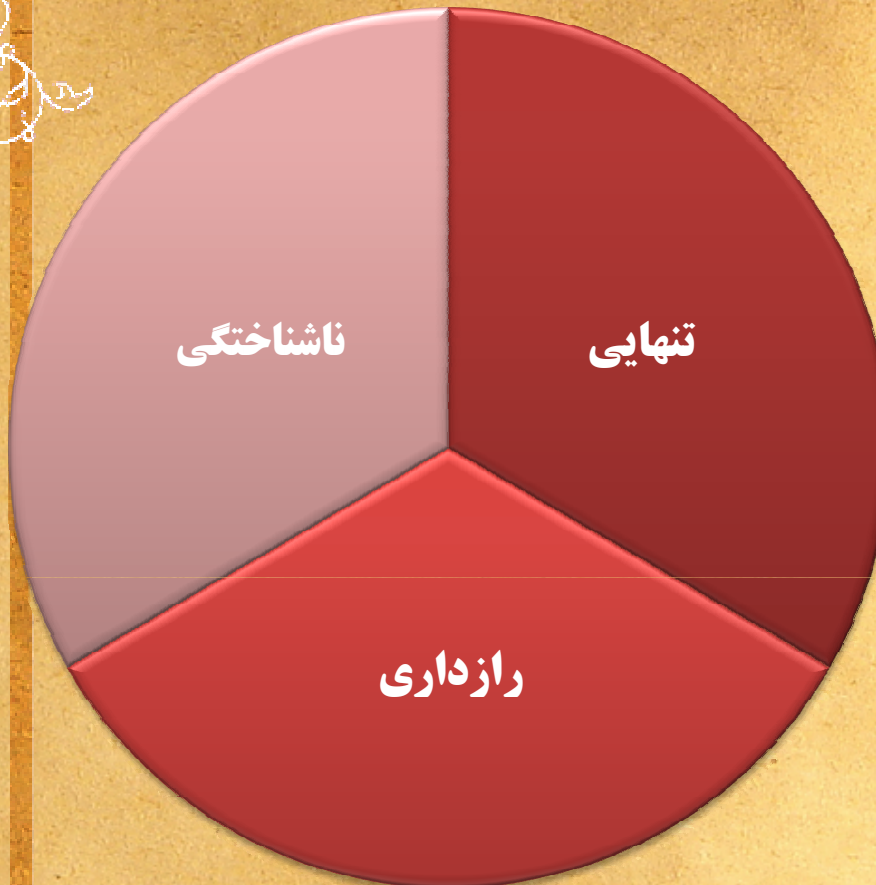
- Gavison, *Privacy and Limits of Law*, 1980, pp. 428-9.

تعاریف چند وجهی حریم خصوصی

اشکالات: اشکال اول:

اشکال اول: این تعریف اشاره‌ای به روابط اجتماعی آشنایی بین افراد ندارد. بسیاری از روابط اجتماعی که بین انسان‌ها شکل می‌گیرد از جمله روابط زناشویی و روابط دوستانه و آشنایی‌های دیگر از جمله حریم خصوصی افراد محسوبند. این حوزه را می‌توان دوستی و صمیمیت (intimacy) نامید که برخی آن را ریشه اصلی معنای حریم خصوصی دانسته‌اند و آن را به ترکیبی از عشق، محبت و مراقبت از دیگران تفسیر می‌کنند.

- Julie Inness, *Privacy, Intimacy, and Isolation*, 1992, p. 139.

اشکال دوم: این تعریف اشاره‌ای به موارد عدم مداخله در کار دیگران ندارد. گاهی ما تصمیمی داریم یا گفتگویی می‌کنیم یا کاری انجام می‌دهیم و دوست نداریم که دیگران در آن مداخله کنند اما همچنان عده‌ای هستند که مایلند در کار ما مداخله کنند. فرض کنید خسرو در اتوبوس با دوستش پرویز در حال گفتگو در باره فیلم دیشب است و ناگهان فردی ناشناخته در گفتگوی آنها وارد شده و نظر یکی را تأیید و نظر دیگری را رد می‌کند. از این مداخله نامربوط به فضولی تعبیر می‌کنند. یک تعریف حریم خصوصی باید بتواند این موارد را نیز شامل شود.

- Gavison, *Privacy and Limits of Law*, 1980, pp. 428-9.

تعریف مختار

نکات قابل ذکر قبل از بیان تعریف:

۱- مطابق اصول فقه بهترین راه برای توصیف یک واژه معانی است که هنگام ادای لفظ به ذهن تبادر می‌گردد. برداشت‌هایی که ما از کاربردهای مستمر یک واژه در طول حیات اجتماعی خود بدست آورده‌ایم، برایمان شهودی به ارمغان می‌آورد که منجر به این تبادر می‌شود. این تبادر به ما کمک می‌کند که مصادیق مفهوم یک واژه را بازشناسیم و تعیین کنیم که آیا یک شیء خاص مصداقی از مفهوم حریم خصوصی هست یا نه.

۲- گاهی با صرف دانستن معنای لغوی یک واژه نمی‌توان به درستی به خصوصیات ماهیت یک شیء پی برد. مثلاً ممکن است واژه «بازی» از نظر معنایی تبادری واضح و آشکار برای همه ما داشته باشد، ولی نمی‌توانیم با این تبادر به درستی به خصوصیات ماهیت بازی پی برد. برای این کار باید ویژگی‌های مشترک بازی‌ها را فهرست کنیم. هر چه این ویژگی‌ها کلیدی‌تر باشد بهتر خصوصیات ماهیت بازی را برای ما تعیین می‌کند.

۳- گاهی خصوصیات ذکر شده برای تعیین ویژگی‌های کلیدی یک مفهوم بین تمامی مصادیق آن مشترک نیست بلکه دسته‌ای از مصادیق عمده دارای این ویژگی کلیدی است. مثلاً روشن است که برد و باخت داشتن از ویژگی‌های کلیدی یک بازی است در عین حال همه مصادیق بازی برد و باخت ندارند. در این حال بهترین روش برای نزدیک شدن به تعریفی دقیق این است که حوزه‌های متفاوت معنایی را از هم تفکیک کنیم و سپس ببینیم آیا مفهوم مشترکی می‌توان یافت که به همه آن حوزه‌های معنایی دلالت داشته باشد یا نه. در هر دو صورت با تفکیک حوزه‌های معنایی توصیف روشنی از شیء بدست داده‌ایم و این همان هدف از تعریف یک شیء است.

تعاریف چند وجهی
حریم خصوصی

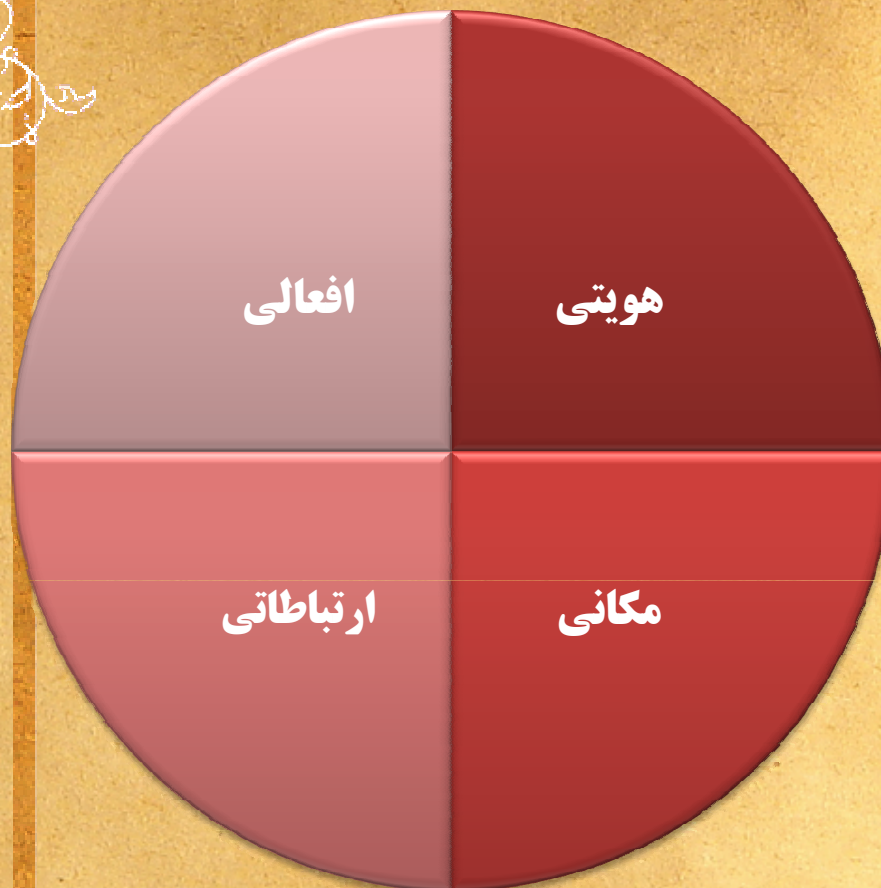
حوزه‌های معنایی حریم خصوصی:

۱- حریم خصوصی هویتی

۲- حریم خصوصی مکانی

۳- حریم خصوصی ارتباطاتی

۴- حریم خصوصی افعالی

تعریف مختار

۱- حریم خصوصی هویتی:

هویت هر فردی ترکیبی از بدن و نفس اوست و به تناسب این دو، هویت هر فردی شامل اوصاف جسمانی و اوصاف نفسانی او نیز می‌شود.

حریم خصوصی هویتی عبارتست از کل یا بخشی از این هویت شامل بدن و نفس و ویژگی‌ها و امور مربوط به این دو به نحوی که نوع افراد یک جامعه مفروض تمایل ندارند که دیگران بدون اجازه تصرفی در آن از قبیل لمس، تماس، معیت، نگاه، مشاهده، توجه، آگاهی مطالعه و نشر داشته باشند.

طبق این تعریف بدن و اجزاء آن بخشی از حریم خصوصی هر فرد است. این که یک فرد دارای چه ویژگی‌های جسمانی خاص است در حوزه حریم خصوصی افراد قرار دارد. همچنین اوصاف جسمانی همچون سلامت نیز داخل در حریم خصوصی افراد است.

اگر جسم فردی را بدون تمایل او لمس کنیم یا تماس داشته باشیم یا با آن جسم همراه شویم یا به آن نگاه کنیم یا از طریق حواس دیگر آن را حس کنیم یا به آن توجه کنیم یا از آن آگاهی یابیم و یا آن را نشر دهیم حریم خصوصی او را سلب کرده‌ایم.

ویژگی‌های نفسانی هر فرد همچون اوصاف نفسانی، امیال، آرزوها، عواطف و احساسات او و مانند آن نیز داخل در حریم خصوصی اوست و هر نوع تصرف از قبیل آنچه ذکر گردید سلب حریم خصوصی اوست.

تعریف مختار

۲- حریم خصوصی مکانی:

عبارتست از محدوده‌ای از حیات یک انسان حاصل از نسبتی که او با مکان مربوط به خودش دارد طوری که نوع افراد یک جامعه مفروض تمایل ندارند که دیگران در آن بدون اجازه تصرفی از قبیل حضور یا ورود یا دسترسی یا آگاهی یا نشر آن را داشته باشند.

آنچه دیگران با عنوان حریم خصوصی تنهایی به آن اشاره کرده بودند در این بخش می‌گنجد. ما با مکان حضور خودمان نسبتی داریم و گاهی این نسبت طوری است که مایل نیستیم کسی بدون اجازه در آن وارد شود. این حالت تنهایی است.

در عین حال گاهی ما نسبتی با مکان مربوط به خودمان داریم مثلاً آن مکان محل کار ما یا محل زندگی ماست هرچند فعلاً در آن حضور نداریم. در عین حال مایل نیستیم کسی در آن تصرفی از قبیل حضور یا دسترسی داشته باشد هر چند ما اینک در آن مکان حضور نداشته باشیم. به همین دلیل از قید «مکان مربوط» استفاده کردیم تا هر دو مورد را شامل شود.

گاهی با سفر رفتن (درون شهری یا بروی شهری) نسبتی با آن مکان پیدا می‌کنیم که مایل نیستیم کسی از آن آگاهی یابد یا اطلاعات مربوط به آن را نشر دهد؛ این تعریف شامل این موارد از حریم خصوصی نیز می‌شود. خانه، اتاق کار شخصی، و اتاق شخصی فرزندان داخل خانه داخل در این قسم است. درمقابل اتاق کاری که مورد مراجعه عموم است، پارکها و خیابانهای شهر از این قسم محسوب نمی‌شوند. ولی اگر کارمندی داخل در اتاق کار عمومی دارای میزی بود که آن میز دارای کشویی شخصی بود، آن محل داخل در این قسم است.

تعریف مختار

۳- حریم خصوصی ارتباطاتی:

عبارتست از محدوده‌ای از حیات یک انسان حاصل از نسبت ارتباطاتی که او با افراد پیرامون محیط زندگی خودش از قبیل همسر، فرزندان، والدین، دوستان، همسایگان، آشنایان، و غیر آنان دارد طوری که نوع افراد یک جامعه مفروض تمایل ندارند که دیگران بدون اجازه حسب مورد تصرفی در آنان از قبیل حضور، تماس، معیت، آگاهی، نشر و مداخله داشته باشند.

وقتی کسی با خانواده خود در خانه بسر می‌برد در بسیاری مواقع مایل نیست که دیگران بدون اجازه او در کنار آنان حضور یابند. بسیاری از پدران و مادران مایل نیستند که فرزندشان در تماس با دیگران باشند یا مایل نیستند که والدین خود را با افراد غریبه همراه سازند همچنین مایل نیستند که دیگران از نحوه و میزان علاقه‌ای که او به اعضای خانواده خود دارد آگاهی یابند یا آن را نشر دهند.

خانه مأمنی برای ارتباطات خانوادگی است. گاهی نیز یک سالن مجلس عروسی مأمنی برای ارتباطات فامیلی است و اعضای فامیل تمایل ندارند که غریبه داخل سالن شود. ما با دوستان خود خلوت می‌کنیم و آنان را محرم رازهای خود می‌دانیم و مایل نیستیم که دیگران بدون اجازه در این حریم وارد شوند یا از آن آگاه شوند.

اگر فردی همسر اختیار کرد و ارتباطاتی با او داشت مثلاً نامه‌هایی برای هم نوشته بودند. محتوای این نامه‌های داخل در حریم خصوصی ارتباطاتی است. نامه‌های الکترونیکی که بین دوستان و آشنایان مبادله می‌گردد داخل در این قسم از حریم خصوصی است.

تعریف مختار

۴- حریم خصوصی افعالی:

عبارتست از محدوده‌ای از حیات یک انسان حاصل از نسبتی که او با کارهایی که در زندگی خودش انجام می‌دهد دارد طوری که نوع افراد یک جامعه مفروض مایل نیستند که دیگران بدون اجازه در آن تصرفی از قبیل دخالت، آگاهی و نشر داشته باشند.

۱- در این بین فرقی نمی‌کند که صاحب حریم خصوصی کار خیر یا شر در حریم خود انجام می‌دهد. اگر او مایل نیست که دیگران در آن دخالت کنند یا از آن آگاه شوند هر دو صورت خیر و شر داخل در حریم خصوصی کاری اوست. بنابر این اگر کسی در تنهایی خود مرتکب فعل حرامی باشد نیز حریم خصوصی او محسوب است.

۲- اگر کسی آشکارا به کاری سرگرم است، مثلاً در حال نقاشی از یک منظره طبیعی است دخالت کردن در کار او دخالت در حریم خصوصی کاری او محسوب می‌شود.

۳- اگر دو نفر در حال گفتگو با هم در اتوبوس هستند و دیگری در کلام آنان دخالت کند و ابراز نظر کند به حریم خصوصی کاری آنان داخل شده است؛ اگر این دو نفر با هم دوست باشند علاوه بر آن به حریم خصوصی ارتباطاتی آنان نیز وارد شده است.

تعریف مختار

ممکن است ورود یا دخالت موجب شود در مجموعه‌ای از اقسام حریم خصوصی تصرف گردد. مثلاً اگر مادری در منزل سرگرم اصلاح موی سر دخترش است و دیگری بدون اجازه وارد منزل شود و در کار آنان دخالت کند، به نظر می‌رسد در هر چهار قسم حریم خصوصی تصرف کرده است. با مشاهده موی دختر در حریم خصوصی هویتی او تصرف کرده است، با ورود در منزل در حریم خصوصی مکانی، با مشاهده اصلاح‌گری مادر در حریم خصوصی ارتباطاتی و با دخالت در کار آنان در حریم خصوصی کاری تصرف کرده است.

تعریف مختار

کلمه آگاهی در هر چهار قسم شامل تمامی اقسام آگاهی که با حواس پنج گانه حاصل می شود از قبیل شنیدنی ها و بوییدنی ها نیز هست.

همچنین در اینجا فرقی بین آگاهی بدون واسطه یا با واسطه ابزارهای فناورانه یا هوشمند نیست. مثلاً فرقی نمی کند که مشاهده از طریق دوربین مدار بسته صورت گیرد یا مستقیماً مشاهده شود.

مجموع تصرفاتی که شامل آگاهی می شود به نوعی محرمانه بوده و مرتبط با مفهوم راز می شود. بنابر این رازداری مجموعه ای از فعالیت ها است که در چهار قسم گذشته توزیع شده است و صرفاً یک قسم خاص نیست.

و الحمد لله رب العالمين